

ж народився ще один комсомольський почин – виплата постраждалим дітям комсомольських стипендій. Лише за 1944–1945 рр. їх було виплачено на суму 4,6 млн. крб. [9, 58]. Опікувалися комсомольці й дозвіллям неповнолітніх, намагалися зробити радісним для дітей фронтовиків і дітей-сиріт кожне свято приносячи подарунки, влаштовуючи вистави. Значну увагу вони приділяли політико-виховній роботі мешканців дитбудинків, спрямовуючи її на патріотичний курс [8, 3–4].

Ще одним масовим, всенародним рухом у боротьбі з повоеною дитячою безпритульністю та бездоглядністю стало усиновлення дітей і опіка над ними. Не дивлячись на голод і розруху, десятки тисяч дітей отримали нові сім'ї. Вже 1946 р. в Українській РСР 70680 дітей перебували на патронаті, 35200 – під опікою, 5800 – усиновлені [6, 85].

Долею дітей, яких війна залишила без рідних та житла, опікувалися також військовослужбовці. Прикладом такої турботи про неповнолітніх військовими, стала 50-та гвардійська стрілецька дивізія, що збрала 427,4 тис. крб. на організацію дитячого будинку для дітей фронтовиків і взяла над ним шефство. До кінця війни вони відрахували на його утримання 1,4 млн. крб. За рішенням обкому КП(б)У, цьому спеціальному дитячому закладу присвоїли ім'я 50-ї гвардійської дивізії [6, 61]. Своєю чергою, моряки Чорноморського флоту переказали на рахунок Сумського обкому комсомолу понад 6 тис. крб. цільовим призначенням для дітей-сиріт. У листі до сумчан вони писали: «Передайте всім комсомольцям Сумської області від моряків Чорноморського флоту наш палкий привіт і вдячність за піклування про дітей радянських воїнів». Діяльну участь у допомозі знедоленим дітям Української РСР взяли відомі радянські воєначальники, зокрема Р. Малиновський [10, 90].

Варто зазначити, що форми допомоги дітям з боку громадськості регіонально мали й деякі особливості. Так, наприклад, у Донбасі, поряд із загально розповсюдженими (діяльність у справі патронувannya та всиновлення дітей-сиріт, матеріальна допомога через проведення недільників, декадників, місячників та одноразових акцій для створення грошових і продовольчих фондів допомоги дітям-сиротам, шефська діяльність) мали регіональні особливості. По-перше, це створення дитячих будинків при промислових підприємствах. Саме робітники Донбасу виступили ініціаторами цієї благодійної справи. У Сталінській обл. на 1945 р. функціонували 6 дитбудинків такого типу. Поряд зі створенням промислових дитячих будинків, активно організовувалося й шефство підприємств Донбасу над дитячими виховними установами регіону, що передбачало здійснення ремонтних робіт у дитячих закладах, забезпечення їх паливом на зимовий період, допомогу у роботі підсобних господарств. Нерідким явищем було й перерахування одноденних заробітків до фондів допомоги дітям. За почином робітників Рутченківського коксохімічного заводу та жінок-активісток Кіровського району м. Сталіно, в усьому регіоні розгорнувся збір коштів для допомоги дітям загиблих воїнів Червоної армії [5, 11]. Ще однією особливістю в діяльності громадськості Донбасу було функціонування материнських рад при підприємствах, що здійснювали не лише матеріальну допомогу підліткам, які влаштовувалися на роботу, але й організовували шефство над ними.

Таким чином, поряд із турботою держави про дітей, які у результаті війни залишилися без батьківської опіки чи житла, вагомим чинником виступала й громадськість. Навіть у часи розрухи та голоду не існувало поняття «чужі діти». Люди активізували всі сили та ресурси для виявлення

та влаштування таких дітей, створюючи спеціальні фонди допомоги, беручи під опіку чи всиновлюючи, надаючи допомоги усіма можливими ресурсами.

1. Голиш Г.М. Становище неповнолітніх громадян України в період німецько-радянської війни (1941–1945 рр.). – Черкаси, 2005.
2. Голиш Л.Г. Функціонування спеціальних дитячих установ УРСР 1943–1950 рр.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Черкаси, 2007.
3. Добров П., Грідіна І., Касьянова Н. Боротьба з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в перші повоєнні роки на прикладі Донбасу. – Донецьк, 2011.
4. Овчинікова Я.С. Діти і підлітки Донбасу в умовах Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Донецьк, 2011.
5. Касьянова Н.М. Боротьба з безпритульністю та бездоглядністю в Донбасі (1943–1953): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Донецьк, 2010.
6. Гриценко Т.Т. Піклування партії та уряду про дітей // Укр. іст. журн. (далі – УІЖ). – 1975. – № 3.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 99.
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1. – Оп. 73. – Спр. 132.
9. Киричок Р.І. Участь комсомольських організацій України у всебічній допомозі фронту (1943–1945) // УІЖ. – 1986. – № 5.
10. Ленська В.В. Піклування партії про загальне навчання дітей і підлітків в роки війни // УІЖ. – 1987. – № 9.

Speka I.S. Public participation in prevent of child homelessness and neglect (the middle 1940ths). In the article is analysed the public activity in prevention of child homelessness and neglect in the post-war years. The author shows forms of public assistance: collective and individual patronage, spending public events in order to create cash and food funds of aid for orphans, children of soldiers and others.

Key words: homelessness, neglect, public assistance funds, patronage.

І. В. Гавриш

ОСОБЛИВОСТІ ПОДВИЖНИЦЬКОГО СЛУЖІННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ СВЯЩЕНИКІВ СТАНИСЛАВІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ В 1946–1989 рр.

Активна діяльність нелегальних греко-католицьких священників свідчила про несприйняття радянського ладу і нелегального становища УГКЦ. Особливу увагу автор приділяє проведенню підпільних греко-католицьких обрядів і богослужінь, розкриває особливості заходів конспірації, несприйняття частиною духовенства російського православ'я, показує зближення греко-католиків з римо-католицькими священниками. Духовенство Станіславівської єпархії зуміло не лише вистояти і перенести численні удари з боку атеїстичного режиму, але й організувати власну підпільну структуру і вести наполегливу боротьбу за права своєї Церкви.
Ключові слова: УГКЦ, Станіславівська єпархія, священник, підпілля, греко-католики, КДБ.

Упродовж кількох століть Українська греко-католицька церква (УГКЦ) була тісно пов'язана з українським етносом. У часи найтяжчих випробувань вона була охоронцем не тільки релігійного духу, а й національної ідентичності багатьох українців. Радянське керівництво добре усвідомлювало, яку роль відігравала УГКЦ у національно-політичному та релігійно-культурному житті Галичини, а тому докладало максимум зусиль для її зменшення. Прикриваючись рішенням Львівського собору, опираючись на радянську репресивну машину, Москва планомірно взяла курс на нищення української нації, через ліквідацію УГКЦ.

Історія Станіславівської єпархії УГКЦ у період підпілля частково висвітлювалась у наукових працях І. Андрухів, І. Пилипіва [1], В. Марчука [2], Я. Стоцького [3]. В основному, вони описали релігійно-політичну ситуацію на теренах єпархії напередодні та після

ліквідації УГКЦ і рух за легалізацію Церкви. Особливості подвижницького служіння греко-католицьких священників періоду радянського колоніалізму майже не вивчалися, узагальнюючих праць з проблеми створено не було, а тому аналіз питання є актуальним. Метою статті є вивчення подвижницького служіння греко-католицьких священників Станіславівської єпархії в 1946–1989 рр. Нами поставлено завдання аналізу проведення нелегальних релігійних обрядів, заходів безпеки, яких неодмінно дотримувалися священники в період підпільного служіння, а також розкрити внутрішню пов'язаність греко-католицького духовенства з населенням регіону.

Львівський собор 1946 р. мав на меті офіційне узаконення фактичного розгрому УГКЦ, який активно здійснювали радянські репресивні органи. Незважаючи на всі спроби комуністичного режиму і промосковської церкви, греко-католики зуміли залишитися вірними світогляду та започаткували сорокалітній період підпільної діяльності своєї Церкви. Греко-католицька церковна ієрархія добре усвідомлювала, що в радянських реаліях войовничого атеїзму знищення Церкви є неминучим, а тому намагалася підготувати до цього духовенство. Ще до початку відвертих репресій владики подбали про висвячення своїх наступників. Не залишився осторонь цих справ і станіславівський єпископ Г. Хомишин, який навесні 1945 р. висвятив на підпільних єпископів-помічників С. Лукача, С. Вапровича, Г. Балагурака й І. Слезюка [4, 17–18].

З переходом УГКЦ на нелегальне становище, було заборонено проведення будь-яких греко-католицьких обрядів і богослужінь. Відповідно, кожен священник, який і надалі виконував душпастирські обов'язки за греко-католицьким обрядом, переступав закон. З погляду радянського судочинства, він мав бути притягнений до кримінальної відповідальності як служитель забороненої релігійної організації. Враховуючи несприятливу релігійно-політичну ситуацію, більшість священнослужителів єпархії погодилися прийняти православ'я і влилася в лоно Російської Православної Церкви (РПЦ). Так, за офіційними даними радянських органів влади, із 270 греко-католицьких священників Тернопільської обл. – 200 виявили згоду возз'єднатися з московським православ'ям і мали на це відповідні довідки від «Ініціативної групи». Решта 70 щодо «возз'єднання» з РПЦ остаточно не визначилися або прийняли рішення перейти в підпілля УГКЦ [3, 55]. У Станіславській обл. з 322 священників до «Ініціативної групи» вступили 269 [5, 75–76]. Заборона комуністичним режимом УГКЦ ще не означала її повної ліквідації на території єпархії. Невозз'єднане і нерепресоване духовенство перейшло в підпілля і проводило таємну душпастирську діяльність.

Центральне місце в житті УГКЦ займає Свята Літургія. Її основою є святе таїнство Євхаристії (Святе Причастя), оскільки в християнській традиції прийнято вважати, що встановив і виконував Євхаристію сам Ісус Христос. Згідно з католицьким вченням, через Євхаристію Христос є присутній у церкві тілом і кров'ю [6]. Тому безпосереднім обов'язком священнослужителя є залучення вірних до релігійних богослужінь, насамперед, до відправи Святої Літургії. Попри те, що в часи підпілля участь вірних у Святій Літургії ускладнювалася низкою чинників (офіційна заборона Церкви, відсутність священників, нагляд органів КДБ, нестача релігійної літератури, ритуального посуду тощо), Служба Божа залишалася невід'ємною складовою життя Церкви. Богослужіння відправлялися таємно у приватних будинках, перед дверима зачинених церков, у відпустових місцях [4, 33].

Зі спогадів респондентів довідуємося, що приблизно до 1950 р. у с. Радча Лисецького р-ну церква не була офіційно зачинена, хоча православного священика не було. Це давало людям змогу самим шпіддити сходитися до церкви і разом з дяком співати утрено чи Святу Літургію. Інколи приїжджав о. О. Стернюк і вечорами відправляв Службу у хатах вірних. Дотримуючись заходів безпеки, вікна закривали веретами. Спочатку люди приступали до святої сповіді, а перед ранком священик відправляв Літургію [7, 3]. Такі місця підпільних відправ умовно називалися станицями, які у Станіславській єпархії почав запроваджувати о. З. Кисілевський. До приходу священика у станиці вже все мало бути підготовлене до богослужіння – ризи, престіл, чаша [6, 14].

Найкраще ілюструють особливості підпільного служіння спогади очевидців. Якщо священик відправляв Літургію в міському багатоквартирному будинку, то Служба була тільки читана, інколи співана упівголоса. Трохи кращою була ситуація на селі. Так, о. В. Семенюк два роки обслуговував невеликий хутір Слободчину, неподалік Обертину. Всі жителі хутора були греко-католиками, тому священик мав можливість відправляти Службу Богу серед білого дня, не боячись облати. На релігійні відправи в Слободчину сходилися вірні не тільки з навколишніх населених пунктів – Обертину, Чортівця, Жукова, Яківців, а й із Коломиї, Ланчина та навіть гірського Космача. Перед тим як отець мав прибути на хутір, церковні організатори розносили цю звістку серед довірених людей по всій околиці. Найбільш урочисто на Слободчині відзначалися свята Пресвятої Євхаристії. Просто неба ставили чотири престоли, а малі діти, які йшли попереду процесії, посипали дорогу пелюстками квітів [8, 27].

Підпільний священик, дотримуючись заходів конспірації, не мав права носити з собою церковні ритуальні речі. Якби під час обшуку в нього виявили, наприклад, чашу чи ризи, то мали б усі підстави для арешту. Під час поїздки до вірних, всі необхідні речі для Служби везли у своєму багажі супроводжуючі особи – монахині чи члени третього чину. В автобусі вони сідали окремо від отця та не розмовляли з ним всю дорогу. Владика П. Василік, згадуючи про особливості свого підпільного служіння у с. Клубівці на Тлумаччині, розповідав, що на зупинці його ввечері вже чекали молоді хлопці з ліхтарями. Про своє прибуття владика подавав сигнал червоним кольором ліхтаря, а йому відповідали зеленим. Якщо були відомості про засідку КДБ, то сигнал про небезпеку подавався теж червоним кольором [9, 19]. Щойно прибувши до села, вони зустрічалися в домовленому місці та разом йшли до тієї хати, де мала відправлятися Свята Літургія [8, 23]. При вхідних дверях обов'язково виставлялася сторожа, яка мала попередити про наближення представників влади чи каральних органів і таким чином священик мав можливість заховатися чи втекти [6, 14].

Зі спогадів о. І. Качанюка дізнаємося, що миряни тих населених пунктів, де він проводив священницьку діяльність, таємні богослужіння називали «весіллям». Утаємничені особи казали вірним УГКЦ, що ввечері має прийти хата «вуйко» і тому вони запрошують їх на «гостину» [10]. Таємні релігійні богослужіння, здебільшого, відвідували люди старшого віку. Молодші, маючи страх перед втратою місця роботи, рідко приходили на Службу Богу. Молодь активно почала залучатися до релігійного життя за греко-католицьким обрядом лише наприкінці 1970-х рр. Вони стали запрошувати підпільне духовенство святити хати, хрестити дітей, давати шлюб [11, 14].

Враховуючи умови пастирського служіння греко-католицьких священників у період радянського колоніа-

лізму, варто зазначити, що, в більшості випадків, духовенство у рідній місцевості змушене було тримати в таємниці відомості про свій священницький стан і вибирало місцем свого душпастирства інший район або навіть область [8, 24]. З метою постійної конспірації, греко-католицьким кліром було розроблено метод заміщення священників на парафіях. При цьому, зауважмо, впродовж 1940–80-х рр. не було чітко визначених територіальних обмежень в обслуговуванні вірних. Парафією стала вся Україна. Доволі часто священники міняли місця свого пастирського служіння. Було визначено, що одного місяця священник їде служити в Тернопільську обл., а наступного – в Івано-Франківську. До того ж часто змінювали райони та села, в яких служили. Це робилося для того, щоб уникнути арешту, а отже, часта зміна місця служіння була необхідною, бо якщо сьогодні зауважили одного священника, то завтра вже буде інший, якого ще не знають в обличчя представники державних органів влади [12, 4].

Пастирська діяльність підпільних священників УГКЦ на території Станиславівської єпархії ускладнювалася через відсутність спеціальної богослужбової літератури. У повсякденному житті духовенства були служебники, требники, акафістики, здебільшого, переписані від руки українською та заховані у спеціальних місцях [13, 12]. Це стосувалося, насамперед, молитовників, Катехизму, Святого Письма, «Наслідкування Христа» Т. Кемпійського [4, 34]. Нерідко в пригоді ставала література, якою користувалася Московська патріархія – мінеї, тріодь, Біблія, оскільки ці книги можна було дістати легально [14]. Більше літератури мали підпільні єпископи. Зі спогадів очевидців дізнаємося, що велику бібліотеку мав владика П. Василік. Греко-католицьке духовенство змушене було позичати спеціальну літературу в колег і нерідко найнеобхідніші молитви вивчали напам'ять [13, 12].

Аби не привертати зайвої уваги органів влади і мати змогу прогодувати себе, доволі часто греко-католицьке духовенство влаштувалося на офіційну державну роботу. Найбільшою популярністю користувалися непрестижні професії кошегара, сторожа, які дозволяли більше часу приділяти духовній праці. Так, о. М. Сімкайло, після висвячення у 1974 р., вісім років працював у пожежній охороні, де «більше часу витрачав на добрі християнські справи, на виконання своїх священницьких обов'язків, а не на те, щоб робити на державу», оскільки одну добу працював, а три доби мав вільного часу [13, 7]. Вступивши до підпільної семінарії о. М. Косила у с. Дора наприкінці 1970-х рр., о. З. Гончарик влаштувався на роботу кошегаром санаторія «Черемшина» у Ворохті [15, 9]. Проте, були і винятки. Так, о. М. Підлесецький працював бухгалтером на Янівському цементному заводі [16, 4], а о. Р. Кияк у 1950-х рр. працював учителем у с. Грушка Тлумецького р-ну, переїхавши згодом на Богородчанщину. На кожній педраді йому доручали виконувати атеїстичні завдання, але він завжди відмовлявся. Незважаючи на те, що діяльність вчителів перевіряли кожного свята і неділі, владика продовжував діяльність. Мандруючи селами Прикарпаття і Гуцульщини, він не тільки відправляв Святу Літургію, але й проводив реколекції і навіть, за допомогою сестер-монахинь, організував першу сповідь дітей у с. Дора. [6, 10–11].

Найсуровішої конспірації греко-католицьке духовенство дотримувалося під час похоронної відправи. Всі необхідні релігійні обряди священники відправляли у хаті, нерідко навіть у сусідній, а на цвинтар уже не йшли. Так, о. К. Когут 1977 р. у хаті відправив чин похорону свого рідного брата за греко-католицьким

обрядом. Оскільки ж влада знала про його священницьку діяльність, то він, дотримуючись заходів безпеки, наказав рідним офіційно запросити на похорон православного священника Сидоренка [11, 3]. Через кілька днів після похорону, священник приходив на цвинтар і запечатував гріб. Були навіть такі випадки, що вірні приносили священнику грудочку землі з могили і він вдома відправляв Службу Божу та освячував землю святою водою [17, 11].

Уповноважений Ради у справах РПЦ і правоохоронні органи в загальних рисах здогадувалися про діяльність підпільних священників, але не завжди могли проконтролювати час і місце проведення підпільних відправ. Цей факт свідчить не про непрофесіоналізм радянських спецслужб, а про глибоку вірність, високу моральну стійкість і відданість віруючих греко-католиків. Тому поодинокими були й випадки, коли представники правоохоронних органів зверталися до греко-католицького духовенства для виконання певних релігійних обрядів і попереджали про майбутній обшук. У спогадах о. Р. Кияк згадував про хрестини дитини дільничного міліціонера у с. Дора Яремчанського р-ну [6, 16].

Спеціальної та систематичної координації роботи греко-католицьких душпастирів у підпіллі не було. Здебільшого, священнослужителі діяли на власний розсуд і зверталися до владики тільки в разі нагальної потреби. Єпископи тільки давали певні настанови. Варто зазначити, що доступ до єпископа в умовах постійної конспірації мали далеко не всі священники, навіть ім'я ординарія знали тільки старші, молодим його не говорили [4, 32–33]. Для прикладу, інформацію про єпископські свячення С. Дмитерка владика І. Слезюк довірив тільки двом священникам – о. Кияку і о. Винничуку, щоб, у разі його арешту чи смерті, вони знали про неперервну тяглість єпископського служіння єпархії [6, 17]. Перебуваючи в постійному страху, дотримуючись заходів безпеки, священники УГКЦ почали використовувати для підпільного душпастирського служіння псевдоніми. Зокрема, о. Р. Кияк був відомий у цей час під іменем «отця Андрія», або «особи Ікс» [6, 18], а о. М. Косило використовував псевдо «Мирон» [17, 11].

Відомо, що радянські органи влади діяли тиску на греко-католицьких священників застосовували репресії проти їхніх сімей і родин. Щоб не привертати увагу односельчан і державних органів влади, в деяких священницьких родинах набула поширення традиція відвідування православних храмів для видимості. У своїх спогадах племінниця о. К. Когута – В. Періг згадувала, що святити воду чи паску вони завжди ходили до православного храму (хоча вдома мали все посвячене греко-католицьким священником), щоб менше було пересудів. Отець Когут закликав хоч раз на рік, на Великдень, їти до церкви, «бо від церкви відказуватись не можна», оскільки всі церкви були побудовані задовго до заборони УГКЦ, то вони є греко-католицькими, але забороняв цілувати хреста із рук православного священника [11, 2].

Офіційно вступивши в «Ініціативну групу» і прийнявши православ'я, частина возз'єданого духовенства не дотримувалася догматів і обрядів РПЦ. Ця ситуація мала свій вплив на релігійне життя єпархії загалом. З одного боку, УГКЦ офіційно не існувала, але в підпіллі жила її релігійна традиція, з іншого – легально діяла впроваджена РПЦ, але реально в храмі відправлялися греко-католицькі служби, оскільки деякі священники де-факто залишалися греко-католиками за своїм духом і за богослужінням. Підтвердженням цього є інформація, що парох с. Вовчанці – о. Василь Гришинин, перейшовши у православну віру, відправляв усі богослужіння за греко-католицьким обрядом. На

той час станиславівським православним єпископом був Й. Сафраш, греко-католики ж перебували в підпорядкуванні кардинала Й. Сліпого. Тому досить важко було визначити, кого з них згадує отець на Святій Літургії [18, 16].

Таким чином, всі спроби комуністичного режиму знищити УГКЦ зазнали краху. В тому числі й духовенство Станиславівської єпархії, залишаючись вірним батьківській вірі та католицькому престолу, зуміло вистояти перед натиском тоталітарної атеїстичної системи, започаткувавши період підпільного пастирського служіння. Попри несприятливі політичні умови, відсутність спеціальної релігійної літератури і ритуального посуду, греко-католицькі священики, долаючи десятки та сотні кілометрів, все одно несли до людей Слово Боже.

1. Андрухів І., Лисенко О., Пилипів І. Станиславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. – Надвірна, 2010.
2. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. – Івано-Франківськ, 2004.
3. Стоцький Я. Українська Греко-католицька церква і релігійне становище Тернопільщини (1946–1989 рр.). – Тернопіль, 2003.
4. До Світла Воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви. – Л., 2012.
5. Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-389, оп. 1, стр. 5.
6. Інтерв'ю з о. Романом (Анорієм) Кияком від 26.11.1993, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Б. Гудзяк // Архів Інституту Історії Церкви (далі – АІЦ).
7. Інтерв'ю з о. Романом Остап'яком від 02.06.1995, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Н. Павликівська // АІЦ, П-1-1-518.
8. Літургія підпільної Церкви. Спомини. Статті. Інтерв'ю. Фотоматеріали: Збірник / За ред. І. Говери. – Тернопіль, 2014.
9. Інтерв'ю з єпископом Павлом Василюком від 22.10.1996, м. Коломия, Івано-Франківська обл. Інтерв'юер: Л. Купчик // АІЦ, П-1-1-455.
10. Інтерв'ю з о. Іваном Качанюком від 14.05.2015, с. Фитьків, Надвірнянський р-н, Івано-Франківська обл. Інтерв'юер І. Гавриш. – Особистий архів автора.
11. Інтерв'ю з п. Василюком Періг від 20.03.1994, м. Бучач. Інтерв'юер: Я. Стоцький // АІЦ, П-1-1-301.
12. «Церква потребує добре освічених людей»: Інтерв'ю з єпископом Володимиром Війтишиним, Правлячим Архієреєм Івано-Франківської єпархії УГКЦ, членом Вченої Ради та професором кафедри теології Івано-Франківської теологічної академії // Нова Зоря: Всеукраїнський греко-католицький часопис. – Івано-Франківськ, 2011. – Ч. 27. – 17 листопада.
13. Інтерв'ю з о. Миколою Сімкайлом від 26.08.2000. Інтерв'юер: А. Кузик // АІЦ, П-1-1-1160.
14. Як виглядало навчання у підпільних семінаріях УГКЦ? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.credo-ua.org/2012/01/56892.
15. Інтерв'ю з о. Зиновієм Гончариком від 26.11.1993, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Я. Стоцький // АІЦ, П-1-1-238.
16. Інтерв'ю з п. Теофілом Підлисецьким від 04.04.1993, м. Львів. Інтерв'юер: С. Смолюк // АІЦ, П-1-1-139.5.
17. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом від 12.10.1999, м. Яремче, Надвірнянський р-н, Івано-Франківська обл. Інтерв'юер: В. Чуляк // АІЦ, П-1-1-1026.
18. Інтерв'ю з п. Володимирією Кандюк від 30.11.1993, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Н. Павликівська // АІЦ, П-1-1-360.

Gavrish I.V. Features of ascetic serving by Greek-Catholic priests in Stanislaviv's diocese in the 1946–1989ths. The activity of illegally-existing Greek-Catholic priests showed the opposition of the Soviet system and the illegal UGCC. The author payed the special attention to carrying out the clandestine Greek-Catholic rites and worship,

revealed the features of conspiracy, the rejection of the Russian Orthodox Church by the part of the clergy, showed the Greek-Catholic and Roman-Catholic priests rapprochement. The Stanislaviv's diocese clergy has managed not only to survive and suffer multiple blows from the atheist regime, but also to organize their own clandestine structure and to fight hard for the rights of the Church.

Key words: Ukrainian Greek Catholic Church, Stanislaviv's diocese, priest, Underground, Greek Catholics, The Committee of State Security (KGB).

О. С. Швець

РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ В УРСР НАПЕРЕДОДНІ ПЕРЕБУДОВИ

У статті, на основі архівних документів, аналізується характер релігійного життя в Україні та основні аспекти державної політики щодо різних конфесій у середині 1980-х рр.

Ключові слова: релігія, конфесія, релігійна громада, перебудова, антирелігійні заходи, православна церква, греко-католики, протестанти.

Релігійне життя в УРСР першої половини 1980-х рр. тривало в умовах жорсткого контролю держави. Керівна роль комуністичної партії, що контролювала всі стадії становлення особистості, за допомогою соціальних інститутів – дитячих садочків, шкіл з організаціями жовтенят та піонерів, комсомолу, трудових колективів колгоспів, заводів, лікарень тощо – мала забезпечити домінанту матеріалістичного світогляду. Проте, півстолітнє панування «безбожної» влади не змогло викоринити духовні потреби людини. Хоча кількість віруючих була не переважною, вони відігравали вагомий роль, про що свідчать десятиліття боротьби з так званими «релігійними пережитками». В Радянській Україні продовжували хрестити дітей і дорослих, висвячувати молодих священиків, здійснювати інші релігійні треби служителі більше 10 конфесій.

Дослідженням релігійного життя в Україні 1980-х рр. займалися вітчизняні науковці – О. Бажан, В. Єленський, Ю. Данилюк, П. Панченко, П. Яроцький. Серед провідних дослідників взаємин між радянською державою та Руською православною церквою (РПЦ) варто назвати В. Пащенко і канадського вченого Д. Поспеловського. Історію Української греко-католицької церкви (УГКЦ) досліджували Т. Бублик, О. Муравський. Становище протестантських конфесій в УРСР зазначеного періоду висвітлене у працях Ю. Вільхового, Т. Грушової, М. Жукалюка, О. Лахна, В. Любашенко, М. Мокієнка, О. Назаркіної, О. Парасея, Ю. Решетнікова, С. Саннікова. Внесок у вивчення релігійного життя в окремих регіонах УРСР зробили І. Андрухів (Прикарпаття), О. Лешко (Закарпаття), В. Рожко (Волинь), О. Согник (Сумщина), С. Яремчук (Буковина). Метою нашої розвідки є аналіз особливостей релігійного життя в Україні напередодні запровадження М. Горбачовим «курсу на перебудову», а відтак, і виявити особливості державної політики щодо різних конфесій.

У першій половині 1980-х рр. становище релігійних організацій в Україні не зазнало кардинальних змін, порівняно з попереднім десятиріччям. На думку В. Єленського, доба Л. Брежнєва стала «періодом орієнтаційної кризи у радянській релігійній політиці». Для центрального партійного й державного апарату ставала очевидною неможливість подальшого тотального придушення релігійної активності. З іншого боку, цей апарат був нездатний виробити нову політичну лінію у цій сфері, яка була б сумісна з ленінськими постулатами боротьби з релігією [1, 346].

У період керівництва Ю. Андропова (1982–1984) для політики у сфері релігії була притаманна певна двозначність. З одного боку, посилювалися репресії про-